

OLGA NAPIONTEK, KATARZYNA KARWACKA, MIŁOSZ UKLEJA

Biblioteki jako przestrzenie konsultacji społecznych i dyskusji o sprawach lokalnych. Doświadczenie 22 gminnych i miejskich bibliotek publicznych.

**fundacja
civis polonus**

SPIS TREŚCI

Biblioteki jako przestrzenie demokratycznego uczestnictwa	3
1. Konsultacje publiczne w bibliotece – najważniejsze zasady, którymi kierowaliśmy się w projekcie	9
2. Przykłady konsultacji społecznych i dyskusji, które odbyły się w bibliotekach w ramach projektu	11
3. Rola Bibliotekarza w organizowaniu konsultacji społecznych i dyskusji	20
4. Biblioteki jako miejsca dyskusji o sprawach lokalnych – korzyści dla mieszkańców	23
5. Podsumowanie: Biblioteka jako instytucja społeczeństwa obywatelskiego	25

Biblioteki jako przestrzenie demokratycznego uczestnictwa

Celem projektu Biblioteki jako przestrzenie dyskusji o sprawach lokalnych było rozwijanie funkcji bibliotek jako miejsc spotkań mieszkańców i rozmów o sprawach lokalnych. Środkiem do osiągnięcia tego celu było prowadzenie przez biblioteki konsultacji projektów decyzji przygotowywanych przez władze gminy oraz animowanie dyskusji.

W ten sposób pragnęliśmy dowartościować rolę biblioteki jako przestrzeni służącej spotkaniom, dyskusjom, wymianie poglądów, zdobywaniu wiedzy o sprawach lokalnych czy też rozwijaniu zainteresowań sprawami publicznymi w obrębie gminy. Wierzymy, że biblioteki mogą pełnić rolę dawnych studni, przy których ludzie się spotykali, wymieniali informacjami i dyskutowali. W dzisiejszych czasach odczuwalny jest brak takiego neutralnego miejsca spotkań.

Mamy do czynienia współcześnie z dynamicznym rozwojem demokracji partycypacyjnej, która daje obywatelom szansę na wywieranie wpływu na lokalne sprawy publiczne w sposób bardziej znaczący, aniżeli tylko poprzez udział w wyborach raz na cztery lata. Ten nowy sposób oddziaływania realizuje się właśnie poprzez wypowiedanie się w konsultacjach społecznych czy też uczestnictwo w budżecie partycypacyjnym. Dlatego też szczególnie potrzebne są obecnie takie miejsca publiczne, które pozwolą mieszkańcom na zdobywanie wiedzy o problemach społecznych oraz na racjonalną dyskusję o nich.

W bibliotekach dostrzegliśmy unikalne w skali gminy cechy, które sprawiają, że są one doskonałym miejscem spotkań władz lokalnych z mieszkańcami; miejscem, w którym prowadzone są konsultacje społeczne oraz dyskutuje się o ważnych dla mieszkańców kwestiach.

W bibliotekach gromadzona jest wiedza, a osoby w nich pracujące są gotowe do odgrywania roli przewodników po informacji. Zatem biblioteka, jako miejsce kumulacji wiedzy, może wzbogacać proces konsultacji, dostarczając mieszkańcom niezbędnych informacji na dany temat. Ta wiedza pozwala pojedynczym mieszkańcom na

wyrobiecie sobie przez nich zdania w konkretnej sprawie. Z kolei spotkanie przygotowanych merytorycznie mieszkańców z urzędnikami daje szansę na rzeczową i racjonalną dyskusję, opartą na faktach, a nie uprzedzeniach. Taka dyskusja pomaga wypracowywać najlepsze rozwiązania dla lokalnych problemów.

Inną unikalną cechą bibliotek jest ich neutralność. W przeciwieństwie do sali posiedzeń rady, gdzie dochodzą do głosu interesy partyjne, terytorialne czy grupowe, biblioteka nie jest „czyjaś”, lecz faktycznie jest wspólna, publiczna, należąca do wszystkich mieszkańców.

Ponadto biblioteki są inkluzywne. Nie są to przestrzenie zarezerwowane dla pewnych grup mieszkańców, jak w przypadku przedszkola, szkoły czy domu kultury. Biblioteka zaprasza zarówno dzieci, jak i seniorów, zarówno uczących się, jak i pracujących i nie pracujących. Ważne jest również, że przebywanie w bibliotece i korzystanie z jej zasobów nie wymaga opłat. Jest to jedna z bardzo niewielu instytucji kultury, która jest dostępna dla osób niezamożnych. Jako miejsce spotkań, to odróżnia ją od pubu, kawiarni czy baru – w których dyskusje też się przecież toczą – że nie trzeba być klientem, żeby w niej przebywać.

Wreszcie, biblioteki są otwarte – od poniedziałku do soboty, od rana do wieczora zapraszają mieszkańców do skorzystania z ich zasobów. Ulokowane są przy tym w centrach gmin, gdzie wielu mieszkańcom jest po drodze.

Nasz projekt rozwija nową funkcję bibliotek – mają się one stać przestrzenią, w której mieszkańcy włączani są do procesów podejmowania decyzji. Biblioteka w ramach realizacji tej funkcji służy władzom lokalnym oraz mieszkańcom jako zaplecze dla zastosowania partycypacyjnych metod rządzenia. Zgodnie z widocznymi tendencjami przemian w łonie administracji publicznej wydaje się, że zarządzanie kwestiami społecznymi oraz wytwarzanie zgody i ładu społecznego stają się coraz ważniejszymi

zadaniami władz lokalnych. Biblioteka może stać się instytucją wspierającą administrację lokalną w organizowaniu procesu współdecydowania, szczególnie w małych społecznościach, np. w gminach wiejskich, gdzie urzędy zatrudniają często mniej niż 20 osób.

Obecnie wiele urzędów nie ma odpowiednich zasobów, by wdrażać procedury opiniowania czy współdecydowania. Urzędnicy w gminach wiejskich zajęci są głównie bieżącymi czynnościami administracyjnymi. Brakuje im zarówno czasu, jak i umiejętności niezbędnych do organizowania i prowadzenia konsultacji. Tymczasem wyniki owych konsultacji są bardzo ważne dla jakości przygotowywanych przez administrację decyzji czy rozwiązań lokalnych problemów. Biblioteka, dzięki swej nowej funkcji, zwiększa swoją użyteczność i widoczność dla władz lokalnych oraz wspiera je w realizacji tak ważnego zadania, jak komunikacja z mieszkańcami oraz budowanie zgody społecznej wokół przyjmowanych rozwiązań.

W tym sensie rozwijana jest nowa, ważna funkcja biblioteki – instytucji użytecznej zarówno dla władz lokalnych, ze względu na wspieranie ich w prowadzeniu konsultacji, coraz częściej obowiązkowych w wielu procedurach stanowienia aktów prawa miejscowego, jak i dla mieszkańców, gdyż dzięki niej artykułują oni swoje potrzeby i wywierają wpływ na sprawy lokalne.

Projekt ten wpisuje się w ważną tendencję do postrzegania kultury i jej instytucji jako narzędzi zmiany społecznej. Jednocześnie, otwarcie biblioteki na mieszkańców, na wzór obywatelskiej agory, czyni ją interakcyjną instytucją kultury.

W ramach projektu 22 biblioteki z terenu całej Polski (poniżej mapka) prowadziły konsultacje z mieszkańcami i poddawały pod dyskusję tematy ważne dla rozwoju danej gminy. W zależności od potrzeb, lokalnego kontekstu oraz zainteresowań bibliotekarek i bibliotekarzy, dyskutowano w bibliotekach o różnych kwestiach, m.in. o sprawach zagospodarowania przestrzeni (jak np. budowa ferm wiatrowych czy ścieżek rowerowych), o kulturalnej ofercie biblioteki i instytucji gminnych, o potrzebach młodzieży, seniorów, matek z dziećmi oraz innych grup społecznych, a także o problemach bezrobotnych i wielu innych ważnych dla gminy zagadnieniach.

Do prowadzenia konsultacji i rozmów z mieszkańcami pracownicy bibliotek zostali przygotowani przez opiekunów. Każdej bibliotece biorącej udział w projekcie zaoferowaliśmy pomoc takiego doświadczonego opiekuna, który od samego początku towarzyszył bibliotece w wyborze tematu, pomagał przygotować harmonogram konsultacji z mieszkańcami, dobierał metody badań społecznych oraz omawiał z władzami gminy założenia konsultacji. Dla każdego bibliotekarza uczestniczącego

w projekcie organizowanie konsultacji i dyskusji było nowym wyzwaniem, działaniem, którego nigdy wcześniej w ich bibliotekach nie realizowano. Ale zewnętrzne wsparcie ułatwiło pierwsze doświadczenie organizowania procesu konsultacji. Jak relacjonuje Maria Kraśnicka, dyrektor Gminnej Biblioteki Publicznej w Luzino: nasz opiekun pomógł nam dobrać metody badań, pokierował nas i wskazał, jak mamy prowadzić badania z mieszkańcami. Przygotowywaliśmy się też na konsultacje w terenie, dlatego ważne było zaplanowanie spotkania dla mieszkańców.

1. Konsultacje publiczne w bibliotece – najważniejsze zasady, którymi kierowaliśmy się w projekcie

Bardzo nam zależało, żeby biblioteka była miejscem, w którym można prowadzić rzetelne konsultacje publiczne zgodnie z najlepszymi standardami.

Najpierw bibliotekarze wspólnie z władzami wybierali temat konsultacji. Precyzyjnie definiowali, co jest przedmiotem decyzji, którą władze mają podjąć, a mieszkańcy skonsultować. W przypadku bibliotek uczestniczących w projekcie były to m.in. zapisy do programu profilaktycznego, roczny plan pracy biblioteki czy wytyczne do zagospodarowania przestrzennego.

Przygotowanie konsultacji bibliotekarze rozpoczęli od stworzenia zespołu, który będzie zajmował się zaplanowaniem i przeprowadzeniem konsultacji publicznych. W przypadku bibliotek zespołem kierowali bibliotekarze, ściśle współpracujący z urzędnikiem wyznaczonym do prowadzenia tych konsultacji.

Kolejnym istotnym krokiem było zebranie dostępnej wiedzy w zakresie podejmowanej decyzji, aby dyskusja była racjonalna i merytoryczna, a mieszkańcy mieli okazję się do niej przygotować. W tym miejscu dostrzegamy bowiem wartość dodaną biblioteki jako przestrzeni dyskusji i konsultacji.

Kiedy uzyskaliśmy już informację, jaka decyzja ma być przedmiotem konsultacji oraz zdobyliśmy wiedzę na temat konsultowanej sprawy i opinii społecznych z nią związanych, przechodziliśmy do następnego kroku, jakim było określenie, jakie grupy mieszkańców mogą być zainteresowane tym tematem i mogą chcieć się wypowiedzieć.

Posiadając opracowany plan procesu konsultacji publicznych oraz zdefiniowaną grupę docelową, można było zabrać się do informowania i zapraszania mieszkańców. W tym miejscu należało rozstrzygnąć następujące kwestie: rodzaj informacji, który najłatwiej dotrze do poszczególnych grup odbiorców, kanał informacyjny, który jest naturalny i często używany przez poszczególne grupy, język informacji oraz rozwiązania graficzne. Bibliotekarze stosowali różne formy zaproszeń: wywieszali

informacje w gablotach urzędowych, rozwieszali plakaty i rozdawali ulotki. Pracownicy bibliotek dbali też o to, żeby informacja o konsultacjach docierała do mediów lokalnych. Oczywiście, zapraszano także czytelników odwiedzających bibliotekę, a te placówki, które są aktywne w przestrzeni wirtualnej, rozsyłały zaproszenia poprzez portale społecznościowe.

Konsultacje odbywały się w różny sposób, zawsze jednak w przestrzeni wirtualnej dostępne były ankiety, umieszczone na dedykowanej specyficznym potrzebom bibliotek platformie <http://platforma.ekonsultacje.org>. Tam mieszkańcy znajdowali ankiety do wypełnienia. Tworzone one były przez bibliotekarzy, którzy następnie, za pomocą narzędzi platformy, generowali raporty, widoczne na stronie ekonsultacje.org oraz przekazywane władzom gminy.

Ponadto bibliotekarze dawali mieszkańcom sposobność do wypowiedzenia się na żywo w czasie różnego rodzaju spotkań, które umożliwiały komunikację dwustronną między władzą a obywatelami, organizatorami a uczestnikami konsultacji społecznych. Pomysły na przebieg spotkań dostosowywano do charakteru podejmowanej decyzji, zwyczajów panujących w danej społeczności, specyfiki interesariuszy, a także do możliwości, jakimi dysponowała dana biblioteka. Spotkania w ramach projektu odbywały się nie tylko w bibliotekach, lecz także w plenerze (spacer badawczy), kiedy to konsultowano plan zagospodarowania przestrzennego, czy też podczas sportowego festynu rodzinnego, gdy omawiano przebieg tras do nordic walking. Podczas spotkań nie tylko rozmawiano, lecz także np. przyglądano się makietom, które pozwalały wyobrazić sobie wygląd danej przestrzeni po jej zagospodarowaniu.

Ważnym etapem w procesie konsultacji publicznych – a zatem także w naszym projekcie – jest udzielenie informacji zwrotnej. Po zakończeniu konsultacji społecznych urzędnicy, za pośrednictwem bibliotekarzy, informowali mieszkańców o zastosowaniu wyników debat czy konsultacji.

Biblioteki w tym projekcie stały się także doskonałymi miejscami racjonalnej, rzeczowej i spokojnej dyskusji o ważnych kwestiach dla społeczności lokalnej. Staraliśmy się, żeby te dyskusje miały charakter diagnozujący istotę problemów oraz żeby znalazł się czas na wyrażenie przez mieszkańców oczekiwań, propozycji wprowadzenia pewnych zmian i usprawnień. Debaty różniły się od konsultacji tym, że nie dotyczyły konkretnej, planowanej dyskusji, ale jakiegoś ogólniejszego problemu danej społeczności, jak np. w przypadku ferm wiatrowych. Podobnie jak w przypadku konsultacji, bibliotekarze zapewniali zasoby wiedzy, które umożliwiały mieszkańcom zapoznanie się z istotą zagadnienia, które było przedmiotem dyskusji w bibliotece.

2. Przykłady konsultacji społecznych i dyskusji, które odbyły się w bibliotekach w ramach projektu

JAKIEGO WSPARCIA POTRZEBUJĄ MIESZKAŃCY ŁAP, ŻEBY ROZWIJAĆ PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ?

Gmina Łapy położona jest we wschodniej części Polski, w województwie podlaskim, w powiecie białostockim. Siedzibą gminy jest miasto Łapy i właśnie tam znajduje się Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy Łapy. Sprawuje ona nadzór nad trzema filiami: w Daniłowie, Płonce Kościelnej i Uhowie. W bibliotece funkcjonuje Punkt Książki Mówionej, Punkt Informacji Europejskiej, Punkt Informacji Turystycznej oraz Mały Inkubator Przedsiębiorczości.

W Łapach pracownicy bibliotek od początku współpracowali z urzędem gminy przy wyborze tematu, który ma zostać poddany konsultacjom. Postanowiono skonsultować z mieszkańcami ofertę tworzonego Inkubatora Przedsiębiorczości. Istotne było zdobycie wiedzy, jakie działania należałoby prowadzić, aby poprawić warunki dla rozwoju przedsiębiorczości, a w szczególności – jakie szkolenia powinny być zorganizowane oraz jakie działania biznesowe są dla mieszkańców atrakcyjne i w co chcieliby się angażować.

Na potrzeby konsultacji została stworzona ankieta papierowa, która miała zebrać opinie mieszkańców. Była ona także dostępna na platformie internetowej ekonsultacje.org. Znalazły się tam pytania ogólne, dotyczące zarówno możliwości rozwoju w gminie, jak i problemów i barier utrudniających założenie własnej działalności gospodarczej. Część pytań dotyczyła szczegółów pracy Inkubatora Przedsiębiorczości, a przede wszystkim tego, jakie są wobec niego oczekiwania, jakim typem doradztwa mieszkańcy byłiby najbardziej zainteresowani oraz w jakich kursach szkoleniowych chcieliby wziąć udział.

Na podstawie wyników badań opracowano raport, który został przekazany do Urzędu Miasta w Łapach. Na pomyślny przebieg konsultacji miała wpływ zarówno dobrze poprowadzona akcja informacyjna, w której wykorzystano między innymi ogłoszenia rozwieszane w wielu miejscach, jak i dostępność ankiet, również online.

ROZWIĄZYWANIE PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH W GMINIE ŁAPY

Biblioteka przeprowadziła także we współpracy z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Łapach konsultacje pt. Rozwiązywanie problemów społecznych w gminie Łapy. Ich celem było poinformowanie mieszkańców o rozpoczęciu przez MOPS prac nad Gminną Strategią i Integracją Rozwiązywania Problemów Społecznych. Bibliotekarki Małgorzata Roszkowska oraz Dorota Więcko brały czynny udział w spotkaniach i znalazły się w komisji do spraw opracowania strategii. Została przeprowadzona również ankieta internetowa, zamieszczona na platformie internetowej ekonsultacje.org. Pytania dotyczyły problemów społecznych, poczucia bezpieczeństwa, uzależnień oraz form wsparcia, jakie powinien oferować ośrodek. Badania te pozwoliły na rzetelne opracowanie Gminnej Strategii i Integracji Rozwiązywania Problemów Społecznych przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, dzięki której można było zaplanować i wprowadzić działania mające na celu poprawienie sytuacji życiowej mieszkańców gminy Łapy.

CZAS WOLNY MŁODZIEŻY. PROPOZYCJE, MOŻLIWOŚCI, OCZEKIWANIA

Banie Mazurskie to gmina położona w niezwykle pięknym regionie Polski – w województwie warmińsko-mazurskim, w powiecie gołdapskim. Na jej terenie znajduje się Gminna Publiczna Biblioteka w Baniach Mazurskich wraz z filią w Żabinie. W Baniach Mazurskich bibliotekarzom zależało na przeprowadzeniu konsultacji społecznych wśród młodzieży pt. Czas wolny młodzieży. Propozycje, możliwości, oczekiwania. Pracowników biblioteki interesowało, czy młodzi ludzie są zadowoleni z proponowanej im oferty, co chcieliby zmienić w tym zakresie oraz jakie są ich pomysły na wykorzystanie przestrzeni bibliotecznej.

Plan konsultacji zakładał współpracę biblioteki z domem kultury oraz władzami gminy. Aby zainteresować konsultacjami jak największą liczbę młodych ludzi, informacje o nich umieszczono w Biuletynie Informacji Publicznej, na stronie internetowej biblioteki oraz w prasie i mediach lokalnych. Następnie przygotowano ankiety, które były wypełniane przez gimnazjalistów z całej gminy. Na ich podstawie sporządzono raport oraz diagnozę potrzeb, które miały być przedstawione podczas spotkania konsultacyjnego z udziałem głównych zainteresowanych – młodzieży oraz przedstawicieli władz i instytucji kultury.

Podczas spotkania, które odbyło się 4 czerwca 2013 roku, obecnych było wielu młodych ludzi. Uczestniczący w spotkaniu wójt odpowiadał na zadawane pytania i udzielał informacji dotyczących funduszy, które przeznaczane są na zagospodarowanie czasu wolnego młodzieży. Dzięki konsultacjom mieszkańcy gminy uświadomili sobie, że mogą mieć wpływ na sprawy, które dotyczą ich na co dzień, oraz że mogą się aktywnie angażować w kreowanie polityki lokalnej. Młodzież miała okazję do wyrażenia swoich propozycji spędzania czasu wolnego oraz zaproponowania interesujących zajęć. Pojawiły się różne propozycje – od zajęć edukacyjnych czy tanecznych, poprzez Dyskusyjny Klub Książki, aż po zajęcia z karate czy kick-boxingu.

Młodzi ludzie nie wiedzieli, że po wypełnieniu ankiet czeka ich dyskusja na temat proponowanych zmian w ofercie biblioteki oraz sposobów spędzania czasu wolnego w gminie; nie wiedzieli też, że ich oczekiwania zostaną potraktowane w sposób poważny, a oni sami okażą się kreatorami zmiany. Dzięki konsultacjom oferta biblioteki skierowana do młodzieży została udoskonalona, a instytucje gminne podjęły działania w kierunku realizacji postulatów młodych ludzi.

IMPREZA GMINNA W KRZYWDZIE

Krzywdza jest gminą wiejską położoną w województwie lubelskim, w powiecie łukowskim. Siedzibą urzędu gminy jest Krzywdza. Na terenie gminy działa Gminna Biblioteka Publiczna w Krzywdzie i jej dwie filie – w Hucie Dąbrowie i Okrzei. Biblioteka włącza się w organizację festynów integracyjno-sportowych oraz kulturalno-rozrywkowych.

Wspólnie z władzami gminy bibliotekarki postanowiły skonsultować przebieg imprezy Dni Gminy Krzywdza, która od 2008 roku przybierała różne formy. Opinie miesz-

kańców na temat tego, jak ma ona przebiegać oraz jak długo powinna trwać, miały z założenia wpłynąć na jej efektywne planowanie w kolejnych latach. Impreza jest docelowo przeznaczona dla mieszkańców, dlatego też ich zdanie w tym względzie było szczególnie ważne.

Ankieta była dostępna na stronie internetowej urzędu gminy, na platformie ekonsultacje.org, jak również w wersji papierowej (jej dystrybucja odbywała się w Urzędzie Gminy oraz podczas ogólnogminnych imprez sportowych). Znalazły się w niej między innymi pytania o wrażenia mieszkańców z poprzednich edycji imprezy – a więc o to, co im się podobało, co natomiast chcieliby zmienić lub poprawić.

Swoimi opiniami mieszkańcy mogli się dzielić do 31 maja 2013 roku. Dzięki współpracy z pracownikami urzędu, udało się dotrzeć do szerokiej grupy mieszkańców. Wypełniono blisko 200 ankiet, a respondentami byli mieszkańcy gminy z różnych grup wiekowych. Po sporządzeniu raportu z badań, został on umieszczony na stronie internetowej urzędu gminy oraz przekazany osobom bezpośrednio odpowiedzialnym za organizację imprezy. Zorganizowano również otwarte dla wszystkich spotkanie podsumowujące w siedzibie biblioteki. Dzięki podjętym działaniom można było wprowadzić zmiany do planu kolejnej edycji imprezy i dostosować go do oczekiwań uczestników.

ZAGOSPODAROWANIE DZIAŁKI W KŁĘBOWIE

Luzino jest gminą wiejską w województwie pomorskim, w powiecie wejherowskim, położoną pomiędzy Pobreżem Bałtyckim a Pojezierzem Kaszubskim. Na jej terenie funkcjonuje Biblioteka Publiczna im. Leona Roppla w Luzinie oraz jej filia w Sychowie.

Władze gminy z pomocą biblioteki postanowiły przeprowadzić konsultacje społeczne planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Kłębowo. Pragnąc poznać opinie mieszkańców gminy na temat przeznaczenia danego terenu, pracownicy biblioteki przygotowali ankietę, która była dostępna na platformie ekonsultacje.org oraz na stronie biblioteki i urzędu. Mieszkańców zapytano przede wszystkim o to, czy plan przeznaczenia działki w Kłębowie na potrzeby rekreacyjno-sportowe jest dobrym pomysłem. W ankiecie znalazły się różne propozycje zagospodarowania terenu, jak np. świetlica, boisko do gry, plac zabaw, ścieżki zdrowia, fitness na zewnątrz, altany do grilla, ławki i in. W celu kompleksowego zbadania wszystkich

zalet i wad projektu budowy obiektów rekreacyjnych, ankieta zawierała również pytanie o to, co może niepokoić mieszkańców. Autorzy ankiety chcieli poznać opinię mieszkańców na temat potencjalnych problemów, jak np. nadmierny hałas, mniejsze bezpieczeństwo dla ludzi mieszkających w pobliżu działki, zagrożenie pożarami lub przebywanie w pobliżu osób będących pod wpływem używek.

W ramach konsultacji zorganizowano spotkanie, które odbyło się 26 czerwca 2013 roku w siedzibie biblioteki. Uczestniczyły w nim 23 osoby, głównie zainteresowani mieszkańcy Kłębowia. W spotkaniu wzięli również udział: zastępca wójta, radni oraz sołtys Kłębowia.

Kolejne spotkanie odbyło się już na terenie działki nr 725, a więc w miejscu, które miało zostać zagospodarowane. Dzięki makiecie przygotowanej do wizualizacji inwestycji mieszkańcy mieli możliwość wyobrażenia sobie nowego kształtu tej przestrzeni. Ponadto w miejscu konsultacji ustawiono namiot, w którym mieszkańcy mogli porozmawiać z urzędnikiem oraz podyskutować w szerszej grupie. Spotkanie zostało zorganizowane przez bibliotekarkę, obecna była na nim również lokalna telewizja.

Podczas konsultacji udało się zmienić negatywne nastawienie wielu mieszkańców, którzy obawiali się niekorzystnych zachowań przyszłych użytkowników działki oraz wzmożonego hałasu. Urzędnicy przekonywali jednak, że teren będzie monitorowany i chroniony. Mieszkańcy bardzo interesowali się konsultacjami społecznymi i planami zagospodarowania działki w Kłębowie; tym bardziej, że jest to ich najbliższe sąsiedztwo.

TRASY ŚCIEŻEK REKREACYJNYCH W GMINIE MIĘDZYBÓRZ

Międzybórz jest gminą miejsko-wiejską położoną w województwie dolnośląskim, w powiecie oleśnickim. Na terenie gminy znajduje się Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy w Międzyborzu oraz jej filia w Bukowinie Sycowskiej. Konsultacje, których gospodarzem była biblioteka w Międzyborzu, dotyczyły wytyczenia ścieżek rekreacyjnych. Trasy miałyby służyć do uprawiania różnego rodzaju sportów – jazdy na rowerze, narciarstwa biegowego, biegania, nordic walking.

Ważne było, aby możliwie jak największa liczba mieszkańców gminy mogła wypowiedzieć się na temat miejsca wytyczenia tras. W celu zebrania opinii przygotowano

ankiety papierowe oraz elektroniczne. Oprócz nich sporządzono również mapy, aby umożliwić respondentom bezpośrednio wyznaczenie preferowanych tras. Ponieważ zdanie mieszkańców było w tym względzie kluczowe, komplet dokumentów był dostępny w wielu miejscach – w siedzibie biblioteki, w Internecie (na stronie urzędu oraz na jego profilu na Facebooku), a także na organizowanych imprezach, m.in. na Dniach Międzyborza czy Dniach Rozbójnika.

To właśnie bibliotekarki w pełni zaangażowały się w dystrybucję ankiet, pełniły także dyżury na specjalnie stworzonych stoiskach podczas imprez gminnych. Mieszkańcy mogli nie tylko wypełnić ankietę, ale również mieli możliwość porozmawiania na temat tras oraz zadawania bibliotekarkom pytań.

Ankiety zawierały między innymi pytania o preferowane trasy, ich nazwy i oznakowanie. Pytano także o najczęściej wykonywane formy aktywności w celu dostosowania ścieżek do potrzeb aktywnego wypoczynku mieszkańców gminy. Aby określić pewne ramy dla tras, podano kilka ich propozycji: Międzybórz – Kraszów (Małpi Gaj), Bukowina – Wydzierano – Górzycza – Bukowina, Ose – Krasznów, Klonów, Międzybórz – Niwki Książęce.

Na podstawie wyników ankiet opracowano raport, z którego wynika, iż największą popularnością cieszyła się trasa Międzybórz – Kraszów (nazwana Aleją Czeręśnią), następnie Międzybórz – Niwki Książęce (nazwana Trasą Książęcą), a także Międzybórz – Niwki Książęce – Kuźnica – Kąty Śląskie – Międzybórz. Wśród preferowanych sportów ankietowani wymieniali bieganie, jazdę na rowerze oraz spacer. Opowiedzieli się za oznakowaniem ścieżek, na wzór szlaków górskich. Zgłosili także postulat, aby na trasie ścieżek umieszczone były ławki i kosze na śmieci.

Raport dostępny był w bibliotece oraz w urzędzie gminy. Dzięki przeprowadzonym konsultacjom znana jest opinia mieszkańców na temat preferowanych tras sportowych w gminie, co wpłynie na decyzje władz przy planowaniu i realizacji tej inwestycji.

REMONT PLACU ZABAW

Najmłodszy mieszkańcy Strzyżowa w gminie Horodło (województwo lubelskie, powiat hrubieszowski) mieli przed sobą bardzo kreatywne zadanie. Wójt gminy przeznaczył pieniądze na odnowienie i uatrakcyjnienie zniszczonego już placu zabaw, znajdującego się na obszarze pomiędzy biblioteką a przedszkolem.

W konkursie wzięły udział przedszkolaki, których zadanie polegało na zaprezentowaniu w formie rysunków, jak ma wyglądać plac zabaw, a przede wszystkim – na jakie kolory ma być pomalowany. Maluchy popisały się pomysłowością, a w ich rysunkach dominowały takie kolory, jak różowy, niebieski, zielony, czerwony i żółty. Plac zabaw został oddany do użytku w Dniu Dziecka. W uroczystym otwarciu wzięł udział wójt gminy, sponsor całego przedsięwzięcia.

Konsultacje w gminie Horodło pokazują, że do dyskusji można, a nawet trzeba zapraszać ludzi w różnym wieku. Nie należy przy tym martwić się o pomyślność konsultacji nawet z kilkuletnimi dziećmi – istotne jest, aby metody konsultacyjne dostosować do ich wieku i możliwości.

KONSULTACJE OFERTY BIBLIOTEK

Dostosowanie działań biblioteki do potrzeb mieszkańców Bystrzycy Kłodzkiej

Bystrzyca Kłodzka jest gminą miejsko-wiejską położoną w województwie dolnośląskim, w powiecie kłodzkim. Biblioteka Publiczna posiada miejską siedzibę w Bystrzycy Kłodzkiej oraz wiele filii, które zlokalizowane są w Długopolu Zdroju, Gorznowie, Idzikowie, Międzygórzu, Starej Łomnicy, Starym Waliszowie i Wilkanowie.

W Bystrzycy Kłodzkiej wybrano temat, który dotyczył analizy działalności biblioteki. Aby sprawdzić, jakie są propozycje mieszkańców w zakresie realizowanych działań biblioteki, przygotowano ankietę w formie papierowej oraz elektronicznej, dostępnej w Internecie. Znalazły się w niej pytania, które miały pracownikom bibliotek posłużyć do analizy, na ile oferowane przez nich działania są adekwatne do potrzeb mieszkańców. Miały one także umożliwić zebranie informacji na temat wzbogacenia oferty o działania przydatne i ciekawe z punktu widzenia odbiorców. Ankietowanych zapytano również o to, skąd czerpią informacje o księgozbiorze, czy są z niego zadowoleni, o jakie pozycje książkowe chcieliby go uzupełnić oraz jakie książki lubią czytać. Dodatkowo zadano pytania o zadowolenie mieszkańców z innych działań bibliotek oraz o cele wizyt w placówkach – jak wiadomo, biblioteki nie są jedynie miejscem, w którym wypożycza się książki, ale często pełnią funkcję centrum życia kulturalno-społecznego.

Mieszkańcy wskazali, że najczęściej czerpią informacje o dostępnych książkach od pracowników biblioteki. Zdecydowanie rzadziej korzystają w tym celu z katalogu

biblioteki lub ze strony internetowej. Większość ankietowanych jest zadowolona ze zgromadzonego księgozbioru, a w przypadku zakupu nowych pozycji książkowych chcieliby, aby były to w większości nowości wydawnicze. Dodatkowo biblioteka mogłaby zwiększyć bazę książek historycznych, przygodowych i biograficznych, które cieszą się największą popularnością. Mieszkańcy bez entuzjazmu wypowiadają się na temat możliwości wykupienia przez bibliotekę dostępu do serwisu ibuk.pl; zwłaszcza, jeśli miałyby się to dokonać kosztem ograniczenia zakupu nowego księgozbioru. Ankietowani w większości są zadowoleni z działań prowadzonych w placówkach, a szczególną popularnością cieszą się stanowiska komputerowe z dostępem do Internetu, dostęp do księgozbioru oraz prowadzone zajęcia dla dzieci. Dodatkowo użytkownicy doceniają dobrą obsługę, spotkania w bibliotece oraz znajdujące się tam Centrum Informacji.

Pojawiły się także uwagi dotyczące placówek. Można zauważyć, że najczęściej zastrzeżeń mieszkańcy mają do oferty dodatkowej biblioteki – ich zdaniem, powinno się w nich dziać więcej, zbyt mało jest spotkań autorskich oraz propozycji dla młodzieży. Zgłaszane oczekiwania dotyczyły przede wszystkim potrzeby powiększenia księgozbioru, organizowania spotkań z autorami oraz kontynuacji obecnie prowadzonych działań. Dyrektor biblioteki wykorzystał wyniki konsultacji do przygotowania nowej oferty biblioteki i zmian w wybranych aspektach działalności tej instytucji.

OFERTA BIBLIOTEKI W HORODLE DLA MŁODZIEŻY

Horodło jest gminą wiejską znajdującą się w województwie lubelskim, w powiecie hrubieszowskim. Na jej terenie działa Gminna Biblioteka Publiczna w Horodle oraz jej filia w Strzyżowie. W ramach projektu w Horodle przeprowadzone zostały konsultacje społeczne dotyczące diagnozy potrzeb i oczekiwań osób korzystających z ich oferty. Celem konsultacji było zdiagnozowanie potrzeb w stosunku do dotychczasowej oferty.

O opinie na ten temat zapytano w Horodle młodzież gimnazjalną. Na podstawie ankiet przeprowadzonych wśród młodych ludzi zostały wybrane propozycje, które miałyby szanse na realizację. Po tej wstępnej selekcji zorganizowano spotkanie z młodzieżą, podczas którego wszyscy zainteresowani mogli wyrazić swoją opinię. Na spotkaniu zjawiała się liczna grupa osób, które prowadziły żywą, a chwilami nawet burzliwą dyskusję.

W wyniku spotkania konsultacyjnego do harmonogramu zadań realizowanych przez bibliotekę dopisane zostały trzy punkty. Dotyczyły one wyposażenia biblioteki w dodatkowe stanowisko komputerowe, zakupu płyt CD/DVD z filmami i muzyką oraz zakupu opracowań lektur szkolnych.

Wyniki konsultacji można ocenić bardzo pozytywnie; tym bardziej, że w Horodle zostało powołane do życia Koło Przyjaciół Biblioteki, w którym znalazła się kilkunastoosobowa grupa młodzieży.

OFERTA BIBLIOTEKI W STRYŻÓWIE DLA MŁODZIEŻY I SENIORÓW

W Strzyżowie seniorzy i młodzież za pośrednictwem ankiet papierowych (a młodzież również za pomocą ankiety internetowej) podzielili się swoimi spostrzeżeniami dotyczącymi działania biblioteki. W ten sposób mieli okazję do zaproponowania swoich pomysłów oraz nowych inicjatyw. Młodzież zgłosiła postulat poszerzenia księgozbioru i wyposażenia biblioteki w multimedia. Osoby starsze zaproponowały poszerzenie księgozbioru o nowości wydawnicze, przeprowadzenie kursów komputerowych oraz organizację okazjonalnych spotkań z ciekawymi ludźmi. Jeśli chodzi o seniorów, to z diagnozy wynikało, że często przychodzą oni do biblioteki, żeby porozmawiać z bibliotekarką w ramach założonego Klubu Seniora.

3. Rola Bibliotekarza w organizowaniu konsultacji społecznych i dyskusji

Warto zapytać, jakie kompetencje musi posiadać pracownik biblioteki, który chce prowadzić konsultacje publiczne i stać się swego rodzaju pośrednikiem.

Przede wszystkim jest to osoba, która czuje się bardzo dobrze w swojej społeczności, zna mieszkańców, ma z nimi dobry kontakt i potrafi z empatią wysłuchiwać oczekiwań, żalów i zgłaszanych problemów. Ponadto, co niezmiernie ważne, efektywnie współpracuje z władzami gminy i jest dla nich wiarygodnym partnerem w prowadzeniu ważnych działań. Predyspozycjom tym towarzyszą najczęściej umiejętności organizacyjne oraz kompetencje animatora i lidera działań, mają one bowiem znaczący wpływ na zainteresowanie mieszkańców działaniami biblioteki.

Bibliotekarki i bibliotekarze organizujący konsultacje i dyskusje o sprawach lokalnych musieli przygotować się do pełnienia kilku innych istotnych ról:

Bibliotekarz jako gospodarz spotkań i dyskusji

Jednym z najważniejszych założeń projektu było przyjęcie, że to bibliotekarki i bibliotekarze są od początku do końca gospodarzami konsultacji i dyskusji. Biblioteka miała być od samego początku instytucją prowadzącą i odpowiedzialną za przebieg dyskusji w gminie. Żadna z bibliotek przed przystąpieniem do projektu nie prowadziła konsultacji, rozmów z mieszkańcami, ani nie brała udziału w nich jako partner. Było to więc zupełnie nowe doświadczenie, które okazało się na tyle atrakcyjne, że biblioteki zdecydowały się przeprowadzić te działania same.

Partner dla władz i mieszkańców

Kolejnym, bardzo istotnym założeniem było to, aby przed przystąpieniem do wyboru tematu i terminu rozpoczęcia akcji konsultacyjnej biblioteki zyskały partnera w postaci samorządu terytorialnego. Zależało nam, aby konsultacje prowadzone przez biblioteki były wartościowe dla władz gminy i aby wypracowane w bibliotece pomysły były wcielane w życie z zaangażowaniem władz gminy i przy użyciu środków, którymi dysponują. Biblioteki musiały zaprezentować władzom, czego ma dotyczyć dysku-

sja, jak skłonią mieszkańców do wzięcia udziału w konsultacjach oraz jaki będzie ich rezultat. Podjęcie partnerstwa wymagało z kolei ze strony władz zaangażowania w dyskusję, przedstawienia w trakcie spotkań planów gminy oraz odpowiedzi na pytania mieszkańców dotyczące tematów poddawanych dyskusji. Dzięki zaangażowaniu władz biblioteki stały się miejscem, gdzie podejmowano strategiczne rozmowy na temat przyszłości gmin.

Bibliotekarz jako osoba diagnozująca istotne problemy mieszkańców

Biblioteki musiały postawić sobie pytanie: co należałoby poddać konsultacjom? Jakie tematy rozmów zaproponować mieszkańcom gminy? Zalecaliśmy, aby zagadnienia te odpowiadały potrzebom, oczekiwaniom i problemom mieszkańców. Co ciekawe, nie powtarzał się żaden z tematów spośród zagadnień wybieranych we wszystkich 22 bibliotekach, które z nami współpracowały.

Proponowaliśmy także, aby dyskusje dotyczyły konkretnych problemów i rozwiązań, które miały być formułowane w sposób jasny dla wszystkich (czynnik inkluzyjności konsultacji); miały to być także tematy bliskie mieszkańcom. Można powiedzieć, że biblioteki wywiązały się bardzo dobrze z powierzonego zadania, bowiem w procesie konsultacyjnym wzięło udział ponad 2,5 tys. mieszkańców gmin.

Moderatorzy dyskusji

Po przeprowadzeniu odpowiednich przygotowań oraz po poinformowaniu władz gminy o procesie konsultacji, biblioteki stanęły przed najważniejszym zadaniem, jakim był właściwy etap prowadzenia rozmów z mieszkańcami i zasięgania ich opinii za pomocą różnych metod (m.in. ankiet, wywiadów indywidualnych i grupowych, spotkań roboczych, spotkań terenowych itd.). Istotnym założeniem było, iż bibliotekarka/bibliotekarz ma być moderatorem dyskusji, a zatem, mimo że pochodzi ze społeczności lokalnej i posiada określoną wiedzę i poglądy, to musi wejść w rolę neutralnego obserwatora, który potrafi być arbitrem ewentualnych sporów. Ponadto założyliśmy, że temat dyskusji należy dostosować do warunków społeczności lokalnych. Tym samym, w celu zaprezentowania mieszkańcom przedmiotu dyskusji, niektóre biblioteki organizowały rozmowy i spotkania plenerowe. Staraliśmy się również spotykać w budynkach tych instytucji, które były przedmiotem konsultacji; jeśli więc na przykład dyskutowano o szkolnictwie, to spotkanie odbywało się w szkole. Do udziału w spotkaniach zapraszaliśmy przedstawicieli różnych grup społecznych,

a biblioteki dbały o to, żeby dyskusje były otwarte dla wszystkich mieszkańców. Odstępstwem od tej reguły były jedynie te sytuacje, w których organizowano konsultacje skierowane do określonej grupy społecznej, np. do młodzieży lub seniorów.

Wiarygodny informator

Ostatnim ważnym zadaniem bibliotekarzy było informowanie o postępach konsultacji, aktualnie realizowanych działaniach, zakończeniu konsultacji i ich podsumowaniu. Po zakończeniu konsultacji biblioteki publikowały wyniki raportów; często przesyłały także informacje do prasy lokalnej, aby rezultaty konsultacji dotarły do wszystkich zainteresowanych – także tych, którzy nie brali w nich udziału. Zależało nam, aby biblioteki zaprezentowały się jako instytucje, które są odpowiedzialne za proces na wszystkich jego etapach i które potrafią nie tylko prowadzić konsultacje, lecz także informować o ich wynikach w lokalnych mediach.

Początkowo bibliotekarze uczestniczący w naszym projekcie podchodzili z rezerwą do prowadzenia działań konsultacyjnych w bibliotece. Wynikała ona zarówno z onieczności sprostania nowemu wyzwaniu, podjęcia wysiłku rozwoju osobistego i zaangażowania w wiele nowych działań, jak i ze znikomej dotychczas współpracy z władzami gminy w zakresie prowadzenia konsultacji i dyskusji z mieszkańcami. Jak się okazało, niemal we wszystkich przypadkach bibliotekarki i bibliotekarze zyskali coś więcej, niż tylko własną wiedzę i doświadczenie. Zysk okazał się podwójny, bowiem biblioteka została dostrzeżona jako miejsce dialogu, rozmów i dyskusji dotyczących lokalnych problemów, rozwiązań i strategii. Wypowiedź Józefy Kolbreckiej, dyrektor Gminnej Biblioteki Publicznej w Białym Dunajcu, biorącej udział w projekcie, świadczy o tym, że odniesiona korzyść miała charakter indywidualny i grupowy: dzięki prowadzeniu konsultacji zyskałoby bardzo wiele. Okazało się, że władze gminy zaczęły traktować nas jako partnera, który może doradzać w wielu sprawach, bo potrafi skutecznie pytać mieszkańców o to, co sądzą o pomysłach i jakie są ich potrzeby. Mieszkańcy dostrzegali, że warto do nas przychodzić, bo biblioteka ma do zaoferowania dużo na temat lokalnych problemów, rozwiązań, decyzji (...) oraz to, że zabranie głosu w bibliotece jest neutralne i apolityczne.

4. Biblioteki jako miejsca dyskusji o sprawach lokalnych – korzyści dla mieszkańców

Brałem udział w konsultacjach organizowanych przez bibliotekę dwukrotnie. Za każdym razem rozmawialiśmy o innym temacie, wypełnialiśmy ankiety w bibliotece, a z władzami gminy dyskutowaliśmy, jak przygotowywać działania naszej gminy. Dawno nie byłem w bibliotece, a teraz odwiedzam ją regularnie. Nie wiedziałem, że nasza biblioteka prowadzi takie działania i prowadzi dyskusje na ważne tematy dla gminy. To bardzo dobry pomysł i mam nadzieję, że takie działania będą odbywały się regularnie.

Mieszkaniec Gminy Gruta

Konsultacje i dyskusje, których celem było wyjście naprzeciw pytaniom i sugestiom mieszkańców, przede wszystkim właśnie mieszkańcom powinny służyć oraz artykułować ich oczekiwania. Prowadzenie konsultacji powinno dać im możliwość aktywnego współuczestnictwa w sprawowaniu władzy, rozwijając podstawy społeczeństwa obywatelskiego w gminach, z którymi współpracowaliśmy.

W rozważaniach na temat sposobu korzystania przez mieszkańców z działań bibliotek warto odnieść się do prowadzonych od dłuższego czasu analiz, których celem jest sprawdzenie, czy funkcjonowanie bibliotek stanowi przejaw społeczeństwa obywatelskiego. Zgodnie z modelem Libraries for the Future Civic Model Library (Schull 2004) działania obywatelskie biblioteki obejmują sześć podstawowych zadań:

1. Oferowanie przestrzeni publicznej.
2. Dostarczanie społeczności informacji.
3. Wspieranie dialogu publicznego i rozwiązywanie problemów.
4. Dostarczanie informacji obywatelskiej i edukowanie.
5. Tworzenie przestrzeni pamięci zbiorowej.
6. Integracja nowych mieszkańców.

Współpracując z 22 bibliotekami staraliśmy się, aby wszystkie z nich otworzyły się na potrzeby mieszkańców, podjęły z nimi dyskusję i zaprosiły ich do przestrzeni biblioteki. Przedstawiony powyżej model LFF zawiera niezwykle ważne założenia dotyczące wychodzenia przez biblioteki do mieszkańców, kontaktowania się z nimi czy dostosowywania działań do potrzeb społeczności lokalnych. W trakcie realizacji projektu staraliśmy się, by mieszkańcy poczuli się w przestrzeni publicznej bezpiecznie i pewnie, co w praktyce było bardzo widoczne – biblioteka stawała się przyjemnym miejscem do spotkań, w którym rozmowy prowadzone były bez pośpiechu. Mimo że często brakowało miejsca – większość bibliotek nie dysponowała wielkimi, świetnie wyposażonymi salami multimedialnymi – to ludzie czuli się w nich dobrze i nie trzeba było ich długo zachęcać do zabierania głosu. Dla mieszkańców biblioteka stała się podstawowym źródłem wiedzy o tym, co dzieje się w ich gminie. Także po zakończeniu konsultacji mieszkańcy odwiedzali bibliotekę i sprawdzali, jakie ciekawe wydarzenia dzieją się w ich sąsiedztwie. To ważne, gdyż w przypadku urzędu gminy czy miasta brakuje miejsca, do którego można by przyjść nie jako zainteresowany petent, a jako mieszkaniec pragnący się spotkać, porozmawiać i wymienić ogólnymi opiniami. Mieszkanica wsi Słup, biorąca udział w konsultacjach w Grucie, słusznie zauważyła: ludzie współcześnie zamykają się w domach, więc to dobrze, że biblioteka zaprasza, organizuje takie spotkania, bo ludziom wydaje się, że świat kończy się na oglądaniu telewizji, korzystaniu z Internetu, a prawdziwe życie jest między ludźmi czy to na wsi, czy to w mieście.

Dla mieszkańców ważne było, że w gminie/mieście znalazła się lokalna instytucja, w której można porozmawiać i spotkać się z innymi mieszkańcami. Mieszkaniec Gruty zauważył: myślę, że konsultacje w bibliotece są wskazane po to, by mieszkańcy na wsi zaczęli ze sobą rozmawiać na różne tematy. Biblioteka dzięki temu aktywizuje mieszkańców gminy, którzy dawno ze sobą nie rozmawiali, a to zbliża ludzi. W bibliotece można zabrać głos bardzo swobodnie, można mówić o ważnych sprawach, można wyrazić swoją niechęć lub akceptację. Można o ważnych sprawach mówić głośno, można się buntować. To bardzo dużo daje, jeśli czujemy, że możemy przyjść na takie konsultacje i możemy się wypowiedzieć.

Biblioteki, które wzięły udział w projekcie stały się zatem miejscem integracji i wymiany doświadczeń mieszkańców; stały się także wspólną, otwartą, demokratyczną przestrzenią, w której czuli się oni swobodnie, pewnie i otwarcie. Okazało się, że mimo braku udogodnień lokalowych biblioteka może stać się bardzo bliska osobom ją odwiedzającym, które bardzo chętnie biorą udział w spotkaniach i dzielą się swo-

imi spostrzeżeniami. Biblioteka, kierując do mieszkańców zaproszenie na spotkania, staje się wyjątkowo atrakcyjnym miejscem, bowiem celem jej funkcjonowania jest zaoferowanie szansy na wyrażenie własnych opinii, integrowanie mieszkańców, poszerzanie wiedzy na temat społeczności.

5. Podsumowanie: Biblioteka jako instytucja społeczeństwa obywatelskiego

Określenie publiczna w nazwie biblioteki oznacza, że nasze działania skierowane są do wszystkich ludzi, bez wyjątków. Odnosi się to także do różnych sfer (...); staramy się zgromadzić ciekawy księgozbiór, ale i staramy się zmienić działania biblioteki przez np. organizowanie spotkań z mieszkańcami, prowadzenie konsultacji i spotkań z władzami, które pozwalają mieszkańcom dowiedzieć się, co planuje gmina (...) oraz zobaczyć, jak bardzo biblioteka staje się miejscem, gdzie ludzie spotykają się i rozmawiają.

Elżbieta Polakowska-Lesińska, dyrektor Gminnej Biblioteki Publicznej w Grucie

Zgodnie z ustawą o bibliotekach z dn. 27 czerwca 1997 roku biblioteka jest instytucją, która obok działalności związanej z udostępnianiem, przechowywaniem i ochroną księgozbiorów prowadzi również działalność edukacyjną, popularyzatorską i instrukcyjno-metodyczną. W jakim zakresie biblioteka może stać się placówką edukacyjną, z kim może współpracować i jakiego typu działania może realizować? Czy biblioteka może być ważnym elementem budowania społeczeństwa obywatelskiego w małych społecznościach lokalnych? Powyższe pytania towarzyszyły nam od momentu rozpoczęcia realizacji projektu i były ważnym elementem naszej współpracy z bibliotekami.

Jak podkreśla Anne Goulding (2008), w dzisiejszych czasach instytucje kultury (takie jak muzea, ośrodki kultury i biblioteki), aby podkreślić swoją pozycję w społeczeństwie, muszą demonstrować wartość społeczną (public value) i efekty swoich działań. Pojęcie wpływu społecznego (social impact) w odniesieniu do biblioteki rozu-

mieć można podobnie jak czyni to Greenhalgh: „biblioteki publiczne stały się częścią struktury społeczeństwa obywatelskiego (...), mogą być podstawą pomocną w podtrzymywaniu życia miejscowości. Są one wykorzystywane przez jednostki podejmujące codzienne działania utrzymujące funkcjonowanie społeczności. To właśnie określamy mianem społecznego wpływu biblioteki” (Greenhalgh 1995: 89).

Powyższe stwierdzenie w szczególnej mierze odnosi się do bibliotek, które prowadziły działania z mieszkańcami w ramach projektu zrealizowanego przez zespół Fundacji Civis Polonus. Biblioteki stały się ważnym miejscem spotkań społeczności, gdzie prowadzono ożywione dyskusje na temat działania władz gminy, potrzeb poszczególnych grup społecznych czy oczekiwań mieszkańców względem samorządu terytorialnego. Natomiast pracownicy bibliotek z powodzeniem potrafili odnaleźć się w roli prowadzących proces dyskusji z mieszkańcami, który wzmocnił kapitał społeczny i kulturowy gminy.

Biblioteki, pełniąc funkcję instytucji edukacji obywatelskiej, przyczyniają się do rozwoju demokracji partycypacyjnej w małych społecznościach lokalnych, czego najlepszym dowodem jest wypowiedź Elżbiety Lipskiej, dyrektor Miejskiej Biblioteki w Dzierżgoniu: nasza biblioteka włącza się w działania obywatelskie i społeczne, kiedy tylko może. Jesteśmy otwarci na mieszkańców, prowadzimy kursy komputerowe, organizujemy spotkania dla młodzieży, seniorów i dzieci. Zaczęliśmy też organizować dyskusje z mieszkańcami na ważne tematy. Mieszkańcy chętnie korzystają z naszej oferty i biorą udział w wydarzeniach, które później przekładają się na nasze działania, a co jeszcze ważniejsze są brane pod uwagę przez władze miasta. Po ostatnich konsultacjach pojawia się coraz więcej mieszkańców, którzy przychodzą i pytają „co się dzieje w mieście, co z naszym parkiem” lub zadają podobne pytania. Świadczy to bardzo dobrze o tym, że możemy w bibliotece prowadzić takie rozmowy.

Obiegowa opinia o bibliotekach jako anachronicznych instytucjach udostępniających księgozbiór pozyskany przed wieloma laty nie przystaje do rzeczywistości, zwłaszcza jeśli przyjrzymy się bibliotekom prowadzącym działania otwarte na potrzeby mieszkańców. Bez wątplenia można powiedzieć, że biblioteki, które brały udział w projekcie, mają istotny wpływ na jakość życia społecznego gminy.

Biblioteki w tym projekcie prowadziły działalność, którą można określić mianem bibliotekarstwa obywatelskiego (McCabe 2001). Pojęcie to oznacza wychodzenie naprzeciw oczekiwaniom społeczności, rozwijanie aktywizujących form komunikacji z mieszkańcami oraz zwiększanie udziału mieszkańców w procedurach demokratycznych.

BIBLIOGRAFIA

1. Goulding, A. (2008). Libraries and cultural capital. *Journal of Librarianship and Information Science* 40 (4).
2. Greenhalgh L., Worpole K., and Landry, C. (1995). *Libraries in the world of cultural change*. London: UCI
3. McCabe, RB (2001) *Civic Librarianship: Renewing the Social Mission of the Public Library*. Lanham MD: Scarecrow Press.
4. Schull, D. (2004). *The civic library: A model of 21st century participation* [in: Nitecki DA (ed) *Advances in Librarianship*. Amsterdam Elsevier.

O FUNDACJI

Fundacja Civis Polonus stawia sobie za cel rozwijanie postaw obywatelskich umożliwiających jednostkom aktywne uczestniczenie w życiu publicznym. Dobre państwo jest bowiem wspólnotą otwartych, kompetentnych, zaangażowanych obywateli.

Obywatele otwarci to ludzie lubiący innych, wrażliwi, ufni, umiejący budować więzi międzyludzkie.

Kompetentni obywatele to tacy, którzy znają swoje uprawnienia, wiedzą, jak z nich korzystać. To partnerzy administracji publicznej, a nie jej petenci.

Obywatele zaangażowani, czyli wierzący w to, że ich udział w życiu wspólnoty ma sens, troszczący się o jej stan oraz przyszłość, gotowi, aby wziąć odpowiedzialność za siebie i innych.

Cel ten realizujemy przez projektowanie sytuacji edukacyjnych, które dają szansę na autentyczne i znaczące uczestnictwo w życiu szkoły i społeczności lokalnej.

Podejmujemy różnorodne działania wzmacniające potencjał jednostek jako obywateli. Pracujemy z przedstawicielami administracji publicznej, by wspólnie kreować mechanizmy udziału obywateli w procesach decyzyjnych. Tworzymy programy aktywnej edukacji obywatelskiej na poziomie szkół i gmin. Bardzo ważne jest dla nas podejmowanie refleksji na temat charakteru i istoty współczesnego obywatelstwa. Pomaga nam ona wyznaczać kierunki projektowanych działań.

Od 2011 roku zajmujemy się rozwijaniem edukacji obywatelskiej w bibliotekach. Biblioteki publiczne są w skali lokalnej unikalnymi miejscami, które mogą przyczynić się do rozwoju społeczności, także poprzez podejmowanie działań w obszarze edukacji obywatelskiej. Właśnie biblioteki publiczne mają do tego wyjątkowo dobre warunki – istotą ich funkcji jest ułatwianie poznania oraz dostarczanie wiedzy – także tej, która pozwala jednostkom funkcjonować w roli obywateli.

Na co dzień zajmujemy się tworzeniem i wdrażaniem projektów, doceniając jednocześnie wagę zabierania głosu w dyskusji publicznej, uczestniczenia w działaniach koalicyjnych oraz prowadzenia rzecznictwa na rzecz edukacji obywatelskiej w Polsce.

W zauważalnym współcześnie procesie rozwoju demokracji partycypacyjnej procedury takie jak konsultacje społeczne stają się coraz częściej elementem wymaganym podczas podejmowania decyzji publicznych. Miejscem, które może służyć społeczności lokalnej jako przestrzeń do prowadzenia racjonalnej dyskusji, jest biblioteka. Umożliwia ona włączanie różnych grup obywateli i oferuje neutralną przestrzeń do wspólnego namysłu nad lokalnymi sprawami publicznymi. W efekcie władze otrzymują rzetelną informację zwrotną od mieszkańców na temat planowanych działań. Pozwala im to na podejmowanie społecznie akceptowanych rozwiązań lokalnych problemów.

www.civispolonus.org.pl

**fundacja
civis polonus**

Projekt „Biblioteka jako przestrzeń dyskusji o sprawach lokalnych” jest realizowany przez Fundację Civis Polonus w ramach Programu Rozwoju Bibliotek

**program
rozwoju
bibliotek**

Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności jest partnerem Fundacji Billa i Melindy Gates w przedsięwzięciu, które ma ułatwić polskim bibliotekom publicznym dostęp do komputerów, internetu i szkoleń. Program Rozwoju Bibliotek w Polsce jest realizowany przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego